

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Työssäoloehdon kertymiseen esitetyt muutokset eli vakuutuksen alainen vakiintunut tulo ja työssäoloehdon kertymisen pidentäminen 12 kuukauteen aiheuttaa kohtuutonta haittaa sesonkiluonteisilla ja paljon määräaikaista työsuhteita tarjoavilla aloilla työskenteleville (mm. matkailu-, majoitus-, siivous-, ravitsemus- ja kaupanala sekä opetus- ja varhaiskasvatusala). Esitetty muutos ei yleisesti kannusta lyhytaikaisen ja osa-aikaisen työn vastaanottamista, joten emme näe esitetyn muutoksen tukevan työllisyyden edistymistä. Näkemyksemme mukaan hallituksen tulee keskittyä enemmän siihen, miten helpotetaan työnantajien mahdollisuutta tarjota toistaiseksi voimassaolevia ja kokoaikaista työpaikkoja sekä edistämään kasvua.

Esityksestä ei käy selkeästi ilmi, kuinka nämä muutosehdotukset ottaa huomioon erityisesti osatyökykyiset, heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevat ja pienten lasten vanhemmat, jotka terveytensä, osaamisensa, elämäntilanteensa tai perhetilanteensa johdosta työskentelevät osa-aikaisesti. Usein palkka erityisesti matalapalkkaisilla aloilla jää alle esitetyn vakuutuksen alaisen vakiintuneen tulon rajan ja työaika on pienempi kuin 20h/vko (kts. KEHA-keskuksen laskelma lausuntokohta 2). Tarve yhdistää kaksi erillistä kalenterikuukautta tulee olemaan enemmän sääntö kuin poikkeus huomioiden em. seikat.

Muutosesitykset lisää byrokratiaa ja vähäisten resurssien aika menee siihen, että virkailijat ratkovat sitä, kuinka tämä laki pitäisi yksilön osalta tulkita. Tämä taas aiheuttaa päätösten viivästymistä. Muutos lisää työllisyyden edistämisen sijaan muiden työttömyys- ja sosiaaliturvaetuuksien tarvetta. Koska työssäoloehdoton esitetyt muutokset lisäävät juuri valtion ja kuntien menoja, emme voi pitää esitystä kannatettavana.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Monen osatyökykyisen ja pitkäaikaistyöttömän osalta työllistymistä on pystytty vauhdittamaan nimenomaan palkkatuen ja kuntien myöntämän kuntalisän avulla. Suora lainaus yrittäjän kommentista: ”En pystyisi tarjoamaan yhdellekään heistä työtä, jos näitä tukia ei saisi.” Miksi muutenkin haasteellisessa työmarkkina-asetuksessa olevat pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset joutuvat kärsimään hallituksen linjauksesta poistaa työssäoloehdon täytyminen palkkatuetussa työssä?

Lisäksi kaikilla yrityksillä ei ole mahdollisuutta palkata kokoaikaista työntekijää, mutta voivat palkata osatyökykyisen tai pienten lasten vanhemman osa-aikaiseksi. On epäoikeudenmukaista, että muutokset kohdistuvat aina palkansaajaan. Sen sijaan hallituksen on hyvä keskittyä siihen, että yrityksiä edellytyksiä tarjota kokoaikaista ja toistaiseksi voimassaolevaa työtä tuetaan valtion taholta paremmin.

Lakiesitys kaksinkertaistaa myös velvoitetyn keston, mikä johtaa suoraan kuntien kustannusten kasvuun. Jo nykyisellään on vaikeaa löytää kuntasektorilta veloitteen piiriin kuuluville 6kk ajalle työkykyä ja osaamista vastaavaa työtä. Velvoitetöylyttämisestä tulee luopua kokonaan ja keskittyä työllisyden edistämiseen muilla keinoin varhaisemmassa vaiheessa.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

Luonnoksen mukainen palkan määrittely ei huomioi matalapalkkaisia aloja. Se ei huomioi myöskään sitä, että moni henkilö ei pysty työkykynsä tai muiden haasteiden takia saavuttamaan luonnoksessa esitettyä palkkatasoa työllistymisestä huolimatta. Taustalla vaikuttaa usein myös se, että henkilöllä osaaminen on vanhentunut ja työttömyys pitkittynyt, jolloin töihin pääsy on vaikeutunut merkittävästi. Työt, joihin on mahdollista päästä, koostuu pääasiassa suorittavasta tai avustavasta työstä jo valmiiksi matalapalkkaisilla aloilla. Esitetty uudistus ei edistä kansalaisten tasa-arvoista kohtelua.

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

Hallituksen esityksen myötä moni työllisyyspalveluiden asiakkaista ei tule koskaan saamaan työssäoloehto täyteen, sillä he työllistyvät ainoastaan palkkatuen turvin (mm. alentuneesti työkykyiset). Näiden henkilöiden osalta soviteltu päiväraha on usein tärkeä, sillä työkykynsä vuoksi tekevät pienempää työtuntimäärää. Nyt esitetyillä muutoksilla on suora heikentävä vaikutus tämän kohderyhmän sovitellun päivärahan suuruuteen, sillä perusteena on muu työttömyysetuus kuin ansiosidonnainen päiväraha. Lisäksi haasteena on se, että moni joutuu turvautumaan nimenomaan soviteltuun päivärahaan, sillä heille ei eri suosituksista (lääkäreiden kannanotot) huolimatta myönnetä osa-sairauspäivärahaa tai osatyökyvyttömyyseläkettä pienen palkkatulon rinnalle.

Käytännön työssä on noussut esille, että määräaikaisten ja osa-aikaisten töiden vastaanottamista motivoi nykyinen työssäoloehdon täyttyminen.

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Suojaosaa ei tule poistaa, sillä se on tällä hetkellä toimiva kannustin osa-aikatyön vastaanottamiseen. Nykyinen suojaosa kannustaa ja motivoi vastaanottamaan keikkatyötä myös työllistymistä edistävissä palveluissa (esim. kuntouttavassa työtoiminnassa) olevien työnhakijoiden osalta. Tämä yhdistelmä tukee kuntoutumisprosessia ja työelämään siirtymistä. Lisäksi se turvaa pienituloisten ja osatyökykyisten toimeentuloa.

Osa-aikatyön vastaanottamisen muita kannustinloukkuja on syytä poistaa. Palkkatulon saaminen osa-aikatyöstä ei saa hidastaa muiden tukien saamista. Osa-aikatyön vastaanottaminen ei saisi vaikuttaa mm. asumistukeen. Valtion tulee rakentaa sellainen systeemi, että palkkatulon lisäksi eri etuudet tulevat viipymättä, jotta ihmiset eivät joudu taloudelliseen ahdinkoon muutosten vuoksi.

Suojaosan poistaminen heikentää entisestään työnantajien kaipaamien sijaisten ja osa-aikaisten työntekijöiden saamista. Täten ehdotettu esitys ei tue työllisyyden kehitystä ja työnantajien kaipaamaa työvoiman liikkuvuutta ja saantia muutoinkin haastavassa tilanteessa.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Nyt hallituksen kaavailemat muutokset eli suojaosan poisto, lapsikorotusten poisto, työssäoloehtoon tehtävät muutokset sattuvat pahimmassa tapauksessa samalle ihmisille ja perheelle. Miksi kaikista haasteellisimmassa asemassa olevia rangaistaan?

Perheelliselle työttömälle, jolla on huollettavana useita alaikäisiä lapsia, työttömyysturvan lapsikorotukset ovat merkittävä lisä toimeentulon turvana. Korotusten poistaminen ei luo yhtään uutta työpaikkaa, mutta vaikuttaa kohtalokkaasti monen perheen elämään. Erityisesti lasten asema, joiden edun tulee olla ensisijainen, kärsivät.

Lapsikorotusten poistaminen ei vaikuta ratkaisevasti valtiontalouden tasapainoon, mutta ajaa useammat perheet ahdinkoon ja eri tukien varaan sekä ruoka-avun piiriin. Jo nyt on nähtävissä, että lapsiperheköyhyys ja kuntalaisten eriarvoisuus on yleistynyt. Valtion ja kuntien tulee keskittyä tässä vaiheessa erityisesti köyhyyden ja eriarvoisuuden ehkäisyyn ja poistamiseen sen kasvattamisen sijaan, mikäli haluamme pysyä elinvoimaisena yhteiskuntana.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Ostavastuuta ei tule pidentää nykyisestä. Haitat suuremmat kuin näennäiset hyödyt.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Esitetyillä muutoksilla tulee olemaan merkittävä vaikutus kuntatalouteen kuntien maksamien työttömyysetuusmaksujen kasvun myötä vuodesta 2025 alkaen. Jo nykyinen talouskehitys ja nämä hallituksen kaavailemat muutokset johtavat siihen, että työttömyys tulee kasvamaan jo vuoden 2024 aikana ja työttömyysetuuden saajien määrä lisääntyy vuoteen 2025 mennessä merkittävästi. Kuntien maksuvastuu aikaistuu 2025 alusta lähtien ja kuntakompensaatio muodostuu vuoden 2023 poikkileikkaustilanteen mukaisesti. Kompensaatio ei ota huomioon työttömyyden olettaa kasvua. Esitetyt muutokset ei tee mm. osa-aikatyön vastaanottamista kannattavaksi, palkkatuettu työ ei enää täytä työssäoloehto, työssäoloehdon kertyminen vaatii 12 kk ja vain työssäoloehdon täyttäminen poistaa kuntien maksuvastuun.

Myöskään valtiolta tuleva rahoitus työvoimapalveluiden järjestämiseen ei tule riittämään, sillä palveluiden tarve kasvaa kuntalaisten ahdingon myötä.

Ehdotetut muutokset kasvattavat työttömyyttä pahimmassa tapauksessa ja vähentää siten kuntien veroeurojen kertymistä. Alueen ostovoima heikkenee myös kuntalaisten talouden heikentyessä. Se vaikuttaa suoraan yritysten toimintaedellytyksiin ja alueen elinvoimaan. Ehdotetut muutokset eivät huomioi myöskään inhimillisiä tekijöitä kuntalaisten arjessa. On selvää, että työttömyyden kasvaessa ja talouksien talouden kiristyessä, vaikutukset heijastuvat perheiden ja yksilöiden hyvinvointiin. Hyvinvoinnin heikentyessä kunnat joutuvat panostamaan entistäkin enemmän korjaaviin toimenpiteisiin ennaltaehkäisyyn sijaan muutoinkin haastavassa kuntataloudessa. Lisää eri tukihakemusten ja asiakkaiden määrää (mm. toimeentulo ja asumistuki).

Jotta työllisyyttä voidaan aidosti lisätä, hallituksen tulee enemmän keksiä keinoja ja kannustumia yritysten kasvun edellytysten turvaamiseen. Lisäksi keinoja ja kannustimia tarvitaan siihen, että yrityksillä on paremmat mahdollisuudet palkata enemmän työntekijöitä kokoaikaisesti.

Lisäksi hallituksen tulee lisätä koulutuspaikkoja ja muuttaa eri aloille pääsyn ehtoja, jotta jokainen nuori saa haluamansa koulupaikan. Nuorisotyöttömyys johtuu osittain tästä, että tällä hetkellä nuoret eivät pääse opiskelemaan heti 2. asteen opintojensa (lukio) jälkeen haluamilleen aloille. Samanaikaisesti valtakunnassa vaivaa työvoimapula osaavista tekijöistä mm. lääkit.

Myös JTYP-lain mukaista ehtoa palkkatukeen ja muihin TE-palveluihin tulee muuttaa. Työtön ehto tulee poistaa ja korvata se niin, että työnhakijana olo riittää. Tämä mahdollistaisi palkkatuen hyödyntämisen paremmin mm. oppisopimuskoulutukseen sekä työvoimakoulutusten ja valmennusten laajemman käytön. Tämä taas mahdollistaisi paremmin mm. alanvaihtajien uudelleen kouluttautumisen ja vähentäisi yritysten riskiä palkata vielä vähemmän osaava tekijä ja kouluttaa räätälöidysti.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

Esitetyt muutokset lisäävät byrokratiaa ja kuormittavat työvoimapalveluita. Asiakasmärät kasvavat ja selvitystyötä on entistä enemmän. Kaikki tämä vie aikaa pois ydintehtävältä eli työnvälitystyöltä ja valmentavalta palvelulta, johon nykyiselläkään ei jää aikaa ollenkaan tai hyvin vähän.

Tällä hetkellä työvoimapalveluita työllistää eniten henkilöt, jotka eivät millään tasolla kykene osallistumaan työhön, koulutukseen tai edes työllistymistä edistäviin palveluihin elämänhallinnan haasteiden tai lääketieteelliseen arvioon perustuvan työkyvyttömyytensä johdosta. Henkilöt ovat työnhakijana perustoimeentulotuen vuoksi, ettei Kela leikkaa sitä. Muita syitä työnhakijana ololle on yleisesti se, että sairauspäiväraha tai eläke on hylätty kansaneläkelain määritelmien pohjalta ja jostain toimeentulo on kuitenkin saatava eli jäljelle jää työttömyysetuus. Työttömyysturvan vastikkeellisuus ja todellisuus eivät tällöin kohtaa.

Lakiesitystä työttömyysturvan ja muista hallitusohjelman mukaisista sosiaaliturvan heikennyksistä ei tule antaa eduskunnalle ennen kuin sosiaaliturva uudistus ja kansaneläkelakiin tehtävät muutokset työkyvyttömyyden määrittelystä on saatu aikaan. Lisäksi valtion tulee tehdä lapsivaikutusten arvioinnin lisäksi arviointi vaikutuksista osatyökykyisiin sekä yli 55-vuotiaisiin työttömiin sekä vammaisiin.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Lakiesitystä työttömyysturvan ja muista hallitusohjelman mukaisista sosiaaliturvan heikennyksistä ei tule antaa eduskunnalle ennen kuin sosiaaliturva uudistus ja kansaneläkelain muutos on saatu aikaan. Lisäksi valtion tulee tehdä lapsivaikutusten arvioinnin lisäksi arviointi vaikutuksista osatyökykyisiin sekä yli 55-vuotiaisiin työttömiin sekä vammaisiin.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Lakiesitystä työttömyysturvan ja muista hallitusohjelman mukaisista sosiaaliturvan heikennyksistä ei tule antaa eduskunnalle ennen kuin sosiaaliturva uudistus ja kansaneläkelain muutos on saatu aikaan. Lisäksi valtion tulee tehdä lapsivaikutusten arvioinnin lisäksi arviointi vaikutuksista osatyökykyisiin sekä yli 55-vuotiaisiin työttömiin sekä vammaisiin.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Työttömyysturvajärjestelmän tarkoituksena on turvata työttömän työnhakijan taloudelliset mahdollisuudet hakea työtä ja parantaa edellytyksiään päästä tai palata työmarkkinoille. Työmarkkinatukea maksetaan henkilölle, joka ei täytä työssäoloehtoita tai jonka oikeus

työttömyyspäivärahaan on päättynyt työttömyyspäivärahan enimmäisajan täyttymisen vuoksi, ja joka on taloudellisen tuen tarpeessa (tarveharkinta).

Lakiin tulisi saada kirjaus, että TE-palveluiden asiantuntija ja sosiaalihuollon asiantuntija voivat yhdessä arvioida lausunnolla työttömän em. mainittujen kohtien täyttymistä riippumatta siitä, että asiakas itse kokee olevansa kokoaikatyönhakija. Erityisesti niiden henkilöiden osalta, jotka eivät tosiasiallisesti ole edistettävissä työhön, koulutukseen tai työllistymistä edistäviin palveluihin tai kykene edes sitoutumaan niihin. Näillä henkilöillä tulee olla oikeus muuhun sosiaaliturvaan väliaikaisesti tai pysyvästi ilman, että työnhakua edellytetään voimaan. Vastuu asiakkaiden elämänhallinnan kehittymisestä ja työkyvyn tukemisesta tulee olla tällöin eri palveluilla ja hyvinvointialueella ei työvoimaviranomaisella kuten se usein nykyään on.

Leinonen Marjo

Sotkamon kunta - Työllisyyspalvelut, työllisyysasiantuntija